

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ – ГЛОБАЛЬНЕ ПЕДАГОГІЧНЕ НОВОВВЕДЕННЯ

Дистанційне навчання – одне із масштабних нововведень у вітчизняну і світову систему освіти. У зв'язку з інтенсивним розвитком інформаційних технологій виникають підстави для розмови про необхідність перегляду існуючих підходів до навчання дітей, які будуть жити у системі знань і діяльності, різко відмінних від існуючих нині. На думку низки експертів, з часом на дистанційні форми навчання людина буде спрямовувати до 40 % свого загального навчального часу, поєднуючи їх з традиційними формами очних занять (40 %) і самоосвітою (20 %). Із цього співвідношення витікає необхідність значного підсилення уваги до науково-педагогічних розробок у галузі дистанційного навчання і освіти. Це також зумовлено досвідом дистанційної діяльності.

Зміна традиційної моделі взаємодії «учитель-учень» призвело до того, що з'явилися очні та дистанційні суб'єкти навчання з новими функціями, що потребують певні умови реалізації – «дистанційний вчитель», «дистанційний учень», «локальний координатор» та ін.

Нещодавно дистанційне навчання можна було вважати лише однією з форм навчання, яку, наприклад, порівнювали із заочною.

Тепер, через інтенсивний розвиток інтернет-технологій та досвід їх застосування у школах, все гострішою стає необхідність вирішення проблем методологічного, філософського, психолого-педагогічного плану, не враховуючи вже питання дидактики та виховання.

Поняття «дистанційне навчання» зараз знаходиться в процесі постійного розвитку. Серед різних і часто суперечливих трактувань «дистанційного навчання» можна виділити два підходи, що суттєво різняться з педагогічної точки зору.

Перший, достатньо поширений нині, підхід зводиться до того, що під «дистанційним навчанням» розуміють обмін інформацією між педагогом та учнем (групою учнів) за допомогою електронних мереж та інших засобів телекомунікації. Учні відводиться роль отримувача деякого інформаційного

змісту та системних завдань для його засвоєння. Результати його самостійної роботи передаються назад педагогу, що оцінює якість та рівень застосування матеріалу. Під знаннями мається на увазі інформація, а особистий досвід учнів, та їх діяльність з конструювання знань не організуються.

Автором книги розроблена і експериментально реалізовується система «дистанційного навчання», що принципово відрізняється від попереднього підходу, домінантом якої виступає особиста продуктивна діяльність учня, яка відбудовується за допомогою сучасних засобів телекомунікації. Цей підхід передбачає інтеграцію педагогічних та інформаційних технологій, що надають інтерактивність взаємодії суб'єктів навчання. Обмін та передача інформації відіграють у даному випадку роль допоміжного середовища для організації продуктивної освітньої діяльності учнів. Паралельно із створенням учнями освітнього продукту відбуваються і їх внутрішні освітні надбання. Особистісний, креативний та телекомунікаційний характер навчання – основні риси «дистанційного навчання» означеного типу.

Під «дистанційним навчанням» будемо розуміти навчання за допомогою засобів телекомунікації, при якому суб'єкти і об'єкти навчання, маючи просторову або часову віддаленість, приймають участь у навчальному процесі, спрямованому на створення освітніх продуктів та відповідних внутрішніх надбань суб'єктів навчання.

Поняття «дистанційне навчання» вимагає необхідності включення в педагогічний тезаурус таких понять, як «дистанційна освіта» та «інтер-освіта».

З поняттям «дистанційне навчання» пов'язане поняття «віртуальне навчання». На основі проведеного аналізу теорії та практики віртуального освітнього процесу визначимо його ключові ознаки: а) попередня невизначеність даного процесу для суб'єктів взаємодії; б) унікальність для кожного роду взаємодії суб'єктів, в тому числі із реальними освітніми об'єктами; в) існування процесу тільки протягом самої взаємодії.

Існування віртуального освітнього процесу поза межами комунікації вчителя і учнів неможливе. Іншими словами, віртуальне освітнє середовище створюється тільки тими об'єктами та суб'єктами, які приймають участь в освітньому процесі, а не технічними засобами чи іншими посібниками, в тому числі і підручниками. Слід зазначити, що традиційне розуміння освіти як передачі учневі необхідного об'єму навчального матеріалу

відбувається без урахування взаємодії конкретних особистостей та визначається достатньо об'єктно у вигляді заданих для реалізації навчальних планів, стандартів, програм та ін.

В даному випадку мова іде про створення дистанційної (віртуальної) педагогіки та психології, які визначають специфіку освітньої діяльності учнів та педагогів за допомогою мультимедійних, телекомунікаційних та інших електронних засобів навчання. Педагогіку, що відповідає віртуальному навчанню в значній мірі слід вважати ситуативною, оскільки особливості її застосування визначаються кожного разу конкретними умовами навчання та тією освітньою ситуацією, яка існує тільки у цьому просторі, в цей час, між цими суб'єктами і об'єктами освіти.

«Дистанційне навчання» – при якому віддалені один від іншого суб'єкти навчання (учні, викладачі, модератори та ін.) здійснюють освітній процес за допомогою засобів телекомунікації.

Переваги «дистанційного навчання» перед очним:

- оперативні (подолання простору і часу, швидкий зворотній зв'язок);
- інформаційні (доступність віддалених освітніх масивів);
- комунікаційні (оперативність взаємодії);
- педагогічні (більша вмотивованість та інтерактивність навчання);
- психологічні (більш комфортні умови для самовираження, зняття психологічних бар'єрів очного навчання);
- економічні (зменшення витрат за рахунок економії транспортних витрат, утримання приміщень, скорочення, паперового кругообігу);
- ергономічні (можливість індивідуального графіку і темпу навчання).

Сучасне «дистанційне навчання» реалізується здебільшого за допомогою технологій і ресурсів мережі Інтернет.

Навчання, в якому застосовуються технології і ресурси Інтернету, може бути:

- 1) повністю дистанційним, з використанням електронної пошти, чат-взаємодій, відеозв'язку;
- 2) очно-дистанційним, коли доля очних занять у класі співвідноситься з кількістю дистанційних занять, що проводиться віддаленим від учнів педагогом;

3) таким, що доповнює очну форму за окремими параметрами, наприклад: педагог проводить заняття з учнями в очній формі, але при цьому використовуються матеріали з мережі Інтернет, відеолекції з освітніх сайтів та інші інтернет-ресурси.

Одним із лідерів вітчизняного «дистанційного навчання», що розробляє і реалізує відповідне нововведення в практиці роботи декількох сотень шкіл, є Центр дистанційної освіти «Ейдос».

Аналіз особливостей «дистанційного навчання» і його прогнозування на найближче майбутнє дозволяє виділити, щонайменше, п'ять типів «дистанційного навчання», що відрізняються між собою ступенем дистанційності, індивідуалізації та продуктивності.

I тип: «Школа-Інтернет». «Дистанційне навчання» вирішує задачі навчання у традиційній школі. Учні разом з учителем взаємодіють з віддаленою від них інформацією, різними освітніми об'єктами, інколи – з учнями інших шкіл та спеціалістами у тих чи інших сферах.

II тип: «Школа-Інтернет-Школа». «Дистанційне навчання» доповнює очне навчання і впливає на нього більш інтенсивно. Воно охоплює учнів і педагогів з двох чи більше очних шкіл, що знаходяться в одному чи декількох містах (країнах), які приймають участь у спільних дистанційних освітніх проектах.

III тип: «Учень-Інтернет-Учитель». «Дистанційне навчання» частково замінює очне.

Учні вчаться у звичайній школі, але крім реальних, живих педагогів з ними епізодично чи безперервно працює віддалений від них «віртуальний» вчитель. Заняття проводяться за допомогою електронної пошти, чатів, веб-ресурсів і мають на меті поглиблене вивчення будь-якого предмета чи теми, підготовку до вступу до ВНЗ і т.д. Форми занять – дистанційні курси, семінари, консультації.

IV тип: «Учень-Інтернет-Центр». «Дистанційне навчання» можна спів ставити з очним навчанням. «Дистанційне навчання» слугує в даному випадку засобом індивідуалізації навчання. Задача телекомунікаційних технологій – підсилити особистісну орієнтацію навчання, надати учням вибір у формах, темпах та рівнях їх загальноосвітньої підготовки. Не завжди звичайно школа готова запропонувати своїм учням такі можливості. І тоді

учні (чи декілька), необов'язково з однієї школи, навчаються в дистанційному центрі, що має додаткові можливості для розкриття творчого потенціалу учнів та урахування їх індивідуальних особливостей. «Дистанційне навчання» виступає в якості основного чи додаткового за об'ємом з невіртуальним.

V тип: «Учень-Інтернет». «Дистанційне навчання» виконує функції розподільної в просторі і часі освіти. Учень навчається не тільки в одній очній чи дистанційній школі, а відразу в декількох. Комплексна освітня програма учня складається таким чином, що різні навчальні предмети вивчаються ним у різних установах або у різних викладачів. Координуюча роль у цьому випадку належить звичайному або дистанційному навчальному закладу, батькам учня. «Дистанційне навчання» цього типу назвемо розподілим. Воно дозволяє враховувати особистісні особливості та цілі учня, вибудовувати його індивідуальну освітню траєкторію у кожній освітній галузі чи навчальному предметі. Школа в цьому випадку наближується до індивідуальних потреб кожного учня і трансформується у персональний освітній центр, що включає у себе індивідуальні настройки, власну обновлювальну базу даних з основних і додаткових навчальних дисциплін, інтерактивні освітні програми, які зв'язані з освітніми ресурсами мережі Інтернет.

Найбільш поширеними технічними засобами «дистанційного навчання» у теперішній час є:

- електронна пошта (e-mail);
- www – навігація мережею Інтернет, пошук і перегляд веб-сайтів;
- тематичні списки розсилки, електронні журнали, конференції Інтернет;
- chat-обмін короткими повідомленнями(листування) у режимі реального часу (режим онлайн) на спеціальному сайті в Інтернеті;
- SCQ – система для оперативного спілкування (інтернет-пейджер);
- відеоконференції, що надають можливість передавати звук і зображення;
- активні канали для підписки на веб-сайти;
- веб-сервіс: веб-конференції, дошки об'яв, реєстраційні форми, тести та ін.;

- FTP-сервери та файлові архіви;
- факсимільні послуги в Інтернеті;
- мобільний Інтернет;
- SMS-олімпіади, SMS-чати, передача MMS.

У «дистанційному навчанні» приймають участь різні суб'єкти: дистанційний педагог, педагог звичайної школи (не завжди), технічний інструктор, координатор чи адміністратор «дистанційного навчання», локальний (місцевий) координатор, автори-розробники навчальних матеріалів.

«Дистанційне навчання», що здійснюється на основі використання технологій і ресурсів мережі Інтернет, має ряд переваг та можливостей у порівнянні із звичайним навчанням: умови освіти для дітей з високим рівнем розвитку; «важких», з індивідуальними особливостями більш гнучкі. Учні із звичайних сільських шкіл можуть мати доступ до світових культурних та наукових цінностей, що зосереджені у віртуальних бібліотеках і на веб-сайтах.

Телекомунікаційні технології дозволяють учню дистанційно спілкуватися із однолітками з інших міст, приймати участь у проектах і олімпіадах у мережі, консультиватися у висококваліфікованих спеціалістів, що знаходяться будь-де.

Головним компонентом «дистанційного навчання» стає технологія роботи учня з інформацією, а не сама інформація. Від учня вимагається не стільки засвоєння різнопланових даних з питання, що вивчається, скільки орієнтація у них і власна продуктивна діяльність, що веде до створення особистісного змісту освіти, що відбивається у створюваних учнями веб-сторінках, текстах і графіках, результатах його чат-дискусій та веб-форумів.

У «дистанційному навчанні» змінюються характеристики творчого продукту – нова форма тексту (htm – форма), нова форма надання інформації (гіпер-тексти). Розміщення творчого продукту на сервері, представлення і захист його в дистанційних телеконференціях дозволяють учням виховувати в собі відповідальність за кінцевий результат діяльності.

Творча орієнтація дистанційного навчання передбачає, що підлягають оцінюванню перш за все процес навчання, його характер, особливості взаємодії учнів з педагогом, індивідуальна траєкторія засвоєння тем, що вивчаються, ступінь відмінності результатів, що надаються, від стандартних та загальнодоступних.

Сучасні засоби телекомунікацій не лише надають дистанційні аналоги учбовим контактам, але й у ряді випадків суттєво розширюють їх можливості.

У педагога є можливість забезпечити учнів усіма видами навчальних матеріалів для підготовки до заняття ще до того, ще до того як почнеться діалогова частина заняття.

Необхідний матеріал надається учню наступними способами:

а) надсилається звичайною поштою у вигляді певного комплекта, куди можуть входити CD-ROM або дискета, аудіокасети, відеокасети, «папери» посібники (кейс-технологія);

б) надсилається електронною поштою у архівному файлі – відразу або частинами протягом процесу навчання;

в) розміщується на освітньому сайті дистанційного закладу для доступу всіх зареєстрованих учнів;

г) оформляється у вигляді *веб-квестів з посиланнями на необхідний матеріал в мережі Інтернет;

д) учню надається доступ до однієї чи декількох електронних бібліотек.

Дистанційний педагог та учень обмінюються електронною поштою тестами, контрольними завданнями, обліковими таблицями, листами оцінок. Все це розташовано на освітньому сервері і доступно як учителеві, так і учням у відносності з встановленими для них допусками, Вчитель забезпечує учнів домашніми завданнями, консультує.

Під час телекомунікації у реальному часі викладач демонструє учням слайди, картинки, графіку, проводить віртуальну експедицію мережею Інтернет задалегідь визначеними адресами.

Учні обмінюються наочними матеріалами, що є ефективними для підготовки ними докладів чи коротких виступів. Свої роботи учні розміщують на сервері для доступу до них інших учнів і педагогів чи для загального відкриття доступу всім бажаючим. Цим процесом достатньо керує педагог.

Викладач ставить учням питання як у режимі електронної конференції, так і в «реальному часі» в режимі ICQ, чат або відео конференції. При цьому він може ставити питання як одному з учнів, так і всій групі одразу.

Педагог може пояснювати матеріал односторонньому порядку або пересилаючи учням записи своїх відео лекцій, лекції своїм колегам або спеціалістів з питань, що вивчаються. Іноді корисно надіслати учням набір поси-

лань на освітні ресурси із мережі Інтернет або спеціально-підготовлену веб-сторінку з посиланнями за темою, що вивчається, так званий веб-квест.

Дистанційний вчитель починає дискусію з проблеми, керує дискусіями між учнями в межах теми і у відповідності з поставленими учбовими задачами в режимі різних видів конференцій. Дискусії можуть проходити в режимах веб-форума, e-mail-конференцій, чат-дискусії.

Учні можуть ставити педагогу питання як приватним чином, надсилаючи йому електронного листа, спілкуючись з ним у реальному часі, так і публічно, висловлюючи свої питання чи судження у загальному списку розсилки.

Учень може спитати будь-що у іншого учня або у всіх своїх віртуальних співбесідників. Дистанційний педагог регулює цей процес у відповідності з цілями навчання, вносить свої коментарі і питання.

Можливе і вільне електронне спілкування учнів один з одним у зручний для них час, оскільки адреса кожного з них, як правило, загальнодоступна для всього віртуального класу. Навіть звичайні для звичайного навчання «записочки між дітьми можливі завдяки телекомунікація

У режимі відеоконференції педагог бачить реакцію учня на начальну проблему або на поставлене питання. Для визначення емоційного стану в текстових електронних телекомунікаціях застосовуються «смайлики».

Дистанційний вчитель оцінює роботу учнів під час проведення дистанційного заняття, а також його домашні роботи, виконані тести, творчі проекти і дослідження з допомогою будь-якого із дистанційних та телекомунікаційних засобів. Так у режимі чат-конференції за реакцією учнів на питання рефлексивного характеру оцінюється ступінь їх володіння матеріалом, який вивчається.